

Nr 238.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till statlig lagerhållning m. m.; given Stockholms slott den 12 april 1940.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Herman Eriksson.

Utdrag av protokollet över folkhushållningsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 12 april 1940.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans- och jordbruksdepartementen anför chefen för folkhushållningsdepartementet, statsrådet Eriksson:

I årets statsverksproposition (elfte huvudtiteln, punkt 18, och kapitalbudgeten, bil. 10, punkterna 1 och 2) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1940/41 beräkna dels till Statlig lagerhållning: Omkostnader för statlig lagerhållning ett förslagsanslag av 1 950 000 kronor, dels till Vissa omkostnader för statlig lagerhållning ett reservationsanslag av 1 200 000 kronor, dels ock till Beredning av vissa råvaror till färdigprodukter för upplagring ett reservationsanslag av 2 000 000 kronor. Under punkten 3 i kapitalbudgeten, bil. 10, har Kungl. Maj:t vidare föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Förlagskapital för inköp av förnödenheter beräkna ett reservationsanslag av 25 000 000 kronor. Jag torde nu få ånyo anmäla dessa frågor.

Den nuvarande statliga lagringsverksamheten.

Lagringsverksamhet under statlig medverkan bedrivs för närvarande i flera olika former. Alltsedan 1937 ha avsevärda varukvantiteter uppköpts i utlandet samt införts till Sverige och här upplagrats för att användas för framtida behov. Denna verksamhet har omhänderhaft av statens reservförrådsnämnd (instruktion den 14 augusti 1937, nr 754). Redan vid nämndens tillkomst funnos inom landet upplagrade betydande statliga förråd av inhemska produkter. 1936 års riksdag beslöt sålunda att av förefintligt spannmålsöverskott 100 000 ton vete och råg tills vidare skulle lagras i beredskapssyfte av svenska spannmålsaktiebolaget, vilket företag bildats under 1935 i huvudsak för att handhava den med spannmålsregleringen förenade statliga uppköps- och lagringsverksamheten. Spannmålsaktiebolagets arbetsuppgifter ha därefter utökats. Även i fråga om andra jordbruksprodukter, vilka på ett eller annat sätt äro föremål för prisreglering, sker vid vissa tillfällen, då överskott å marknaden föreligger, uppköp av överskotten, vilka lagras och senare utsläppas, då knapphet råder. Denna verksamhet bedrivs under omedelbar tillsyn av den centrala myndighet, som handhar regleringsåtgärderna på jordbrukets område.

Beträffande den lagringsverksamhet, som handhaves av *reservförrådsnämnden* och vilken som nämnts avser importerade varor, har under punkt 17 i elfte huvudtiteln av årets statsverksproposition lämnats en redogörelse för av statsmakterna tidigare beslutade åtgärder och medelsanvisningar ävensom vissa uppgifter om nämndens verksamhet under föregående år. Under innevarande budgetår har denna givetvis icke kunnat undgå att påverkas av de genom stormaktskriget ändrade förhållandena. Intill krigsutbrottet i september 1939 hade verksamheten gestaltat sig såsom under föregående tid. Vid ingången av september hade uppköp verkställt för i runt tal 214 000 000 kronor och varor hade till landet inkommit för omkring 162 000 000 kronor. För åtskilliga varuslag hade inköpsplanerna vid denna tidpunkt kunnat i huvudsak fullföljas, såsom för metaller, textilråvaror, gummi med flera varuslag; för andra varuslag åter hade av skilda anledningar endast mindre myckenheter än de till lagring avsedda kunnat upplagras.

I samband med krisens inträde i början av september 1939 ha för reservförrådsnämnden uppstått åtskilliga svårigheter för verksamhetens bedrivande. Omedelbart efter krigsutbrottet blevo flera av de leveranskontrakt å varor av olika slag, som nämnden ingått, annullerade under åberopande av force majeure. För överförandet till Sverige av andra varor ha svårigheter mött i befraktningshänseende. Inträffade prisstegringar ha föranlett överväganden om lämpligheten av att till de förhöjda priserna göra uppköp för lagringsändamål. Icke minst viktig har varit hänsynen från reservförrådsnämndens sida att icke genom uppköp i lagringsyfte ställa sig hindrande i vägen

för tillförseln av sådana varor, som erfordrats för näringslivets normala behov och för vilkas anskaffning under nuvarande förhållanden svårigheter i importavseende av skilda anledningar kunna möta.

Trots nu angivna omständigheter har nämndens verksamhet under de gångna krismånaderna genom vissa omläggningar i inköpsprogrammet i stor utsträckning kunnat fortgå. Vid utgången av februari månad 1940 uppgick värdet av inköpta varor sålunda till sammanlagt omkring 275 300 000 kronor eller ungefär 61 300 000 kronor mer än vid början av september. Vid samma tid hade till landet inkommit varor för cirka 213 500 000 kronor eller i runt tal 51 500 000 kronor utöver värdet av de vid krisens början upplagrade kvantiteterna. Av dessa reservförråd hade vid utgången av februari 1940 för tillgodoseende av olika behov utlämnats varor för i runt tal 16 300 000 kronor.

För finansieringen av de uppköp, som äro avsedda att äga rum under innevarande budgetår, har riksgäldskontoret för nämndens räkning hittills till riksbanken överlämnat skattkamarväxlar eller där öppnat krediter till ett sammanlagt belopp av 116 000 000 kronor. Tidigare ha på enahanda sätt till nämndens förfogande ställts 140 000 000 kronor. Till bestridande av sådana kostnader för den statliga lagerhållningen, vilka skola utgå från de till huvudtiteln för folkhushållningsdepartementet överförda förslagsanslagen å tillhoppa 4 200 000 kronor, ha för närvarande anvisats 4 180 000 kronor, varav 180 000 kronor avsetts för bestridande av administrationskostnader för nämnden. Av de å kapitalbudgeten under fonden för förlag till statsverket upptagna reservationsanslagen för Vissa omkostnader för statlig lagerhållning om sammanlagt 9 500 000 kronor och Beredning av vissa råvaror till färdigprodukter för upplagring om tillhoppa 5 650 000 kronor ha till nämndens förfogande ställts respektive 5 700 000 kronor och 2 100 000 kronor.

I anslutning till nu lämnade uppgifter om reservförrådsnämndens verksamhet må framhållas, att, såsom framgår av vad förut antytts rörande utlämning av varor, i det läge, som genom krisen uppstått, frågan om försäljningar från eller annan disposition av reservlagren blivit aktuell. Det har sålunda visat sig, att redan kort efter krisens utbrott stark efterfrågan uppstått å vissa i reservförråden ingående förnödenheter på grund av att åtskilliga behov icke kunnat tillgodoses i den allmänna handeln. Särskilt framträdande ha svårigheterna varit, då det gällt tillgodoseende av vissa statliga upphandlingar, för vilkas effektuerande vederbörande företag icke haft tillgång till erforderlig råvara, samt tillgodoseende av bränslebehoven. I dylika fall har Kungl. Maj:t bemyndigat statens reservförrådsnämnd att utlämna vissa myckenheter av skilda varuslag antingen såsom lån eller för försäljning. På grund av det stora antal framställningar om disposition av varor ur de statliga reservlagren, som förekommit, har Kungl. Maj:t efter fram-

ställning av reservförrådsnämnden generellt medgivit nämnden att, sedan statens livsmedelskommission respektive statens industrikommission prövat behovet, utlåna eller försälja intill tio procent av det den 1 november 1939 befintliga lagret av vederbörande varuslag. Om myckenheten sålunda utlämnade varor skola rapporter månadsvis avgivas till folkhushållningsdepartementet. Sedan beträffande vissa varuslag den av Kungl. Maj:t åt reservförrådsnämnden medgivna rätten att utlämna varor från reservförråden intill viss myckenhet till fullo tagits i anspråk, har Kungl. Maj:t efter framställning från nämnden i flera fall medgivit ytterligare dispositioner av de statliga reserverna, främst av olika slags bränslen.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 36 till urtima riksdagen 1939 (riksdagens skrivelse nr 67) angående rätt till återköp av varor för statens reservförråd m. m. behandlas jämväl principerna för prissättningen å varor, som skola försälas. Vid försäljning till statliga myndigheter tillämpas de priser, med vilka man har att räkna vid återköp av ifrågavarande produkter. Även vid försäljning till enskilda är huvudregeln, att priset bestämes till kostnaden för nyförvärv av den försålda produkten. I vissa fall kan emellertid en försäljning till lägre pris, dock lägst självkostnaden, tänkas ifrågakomma. Försäljning på sådana villkor må dock i regel ske, blott när vägande prispolitiska skäl tala därför.

I anslutning härtill må slutligen bringas i erinran de i berörda proposition angivna principerna för avskrivning, då försäljning sker till pris, som icke medger möjlighet att återköpa varan. I dylikt fall blir försäljningssumman otillräcklig för ett vidmakthållande av lagren och innefattar ej heller någon kapitalvinst, som tillåter nedskrivning av de nyinköpta varorna till ursprungliga självkostnadsvärdet. För att ernå ett ur finansiell synpunkt tillfredsställande resultat bör vid försäljningar av nu angiven art täckning på driftbudgeten anvisas för det belopp, varmed köpeskillingen understiger det beräknade dagsvärdet av det försålda varulagret.

Den av *svenska spannmålsaktiebolaget* omhänderhavda lagringsverksamheten bedrives i enlighet med vad därom särskilt stadgats i avtal mellan staten och bolaget angående skyldighet för bolaget att handhava vissa med jordbruksregleringen sammanhängande uppgifter. Ifrågavarande avtal träffas för ett år i sänder; det nu gällande avtalet trädde i kraft den 1 september 1939. Enligt detta har bolaget bland annat åtagit sig att på de villkor, som Kungl. Maj:t bestämmer, av brödspannmål, som bolaget innehar, tills vidare i beredskapssyfte lagra 200 000 ton fullgod, kvarngill vara. Av ifrågavarande spannmål äro 100 000 ton avsedda att utgöra ett reservlager att efter Kungl. Maj:ts bestämmande användas vid avspärrning av tillförsel till landet utifrån eller vid krig. Återstoden av den lagrade spannmålen, 100 000 ton, skall utgöra en ytterligare brödsädesreserv, som efter medgivande av Kungl. Maj:t

må kunna avyttras. Bolaget innehar därutöver betydande spannmålslager från tidigare års skördar.

Bolaget har vidare åtagit sig att på de villkor och i den utsträckning, som statens livsmedelskommission bestämmer, tills vidare i beredskapssyfte lagra intill 15 000 ton havre för foderändamål. Inköp och försäljning av sådant beredskapslager av havre må endast företagas efter beslut av livsmedelskommissionen.

Utöver ovannämnda lagringsuppgifter har bolaget även åtagit sig den verksamhet beträffande spannmål, frö och fodermedel, som Kungl. Maj:t kan komma att anförtro åt bolaget. Vid olika tillfällen under senare delen av 1939 och den gångna delen av 1940 har Kungl. Maj:t uppdragit åt livsmedelskommissionen att bemyndiga spannmålsaktiebolaget att vidtaga åtgärder för lagring i beredskapssyfte av fröutsäde, ärter, bruna bönor samt hö och andra fodermedel m. m.

Den lagring, som skett genom svenska spannmålsaktiebolagets försorg, har finansierats genom lånemedel. Till säkerhet för bolagets upplåning har staten förbundit sig att ställa 4 % statsobligationer till ett belopp av sammanlagt 90 000 000 kronor till förfogande. För vissa speciella lagringsupdrag ha emellertid anvisats särskilda anslag. Sålunda har den tidigare nämnda lagringen av havre skett med anlåtande av det å riksstaten för innevarande budgetår under nionde huvudtiteln upptagna förslagsanslaget av 300 000 kronor till Beredskapslagring av fodersäd. Till finansiering av lagringen av fröer har funnits att tillgå det likaledes under riksstatens nionde huvudtitel upptagna reservationsanslaget av 80 000 kronor till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Stödjande av odlingen av vissa kulturväxter. Kostnaderna för spannmålsaktiebolagets verksamhet ha efter utgången av varje räkenskapsår efter Kungl. Maj:ts bestämmande ersatts från fonden för mötande av förluster å spannmålsregleringen.

Lagring i övrigt av jordbruksprodukter sker under tillsyn av *livsmedelskommissionen*. Denna äger sålunda efter särskilt bemyndigande av Kungl. Maj:t att, om så skulle erfordras, upplagra vissa animaliska produkter såsom smör, fläsk och kött samt konserver av ifrågavarande varor ävensom frukt m. m. För att tillgodose behovet av lagerutrymmen för tillvaratagande av animaliska produkter har Kungl. Maj:t bemyndigat livsmedelskommissionen att förhyra lämpliga lagerlokaler, däribland kyl- och fryshusutrymmen.

För sistnämnda lagring erforderliga rörelsemedel ha innevarande budgetår anvisats att förskottsvis utgå ur fonden för mötande av förluster å spannmålsregleringen för att återbäras med till jordbrukets prisregleringsfond inflytande medel. Sedermera har å tilläggsstat I till riksstaten å kapitalbudgeten under fonden för förslag till statsverket till Viss lagring av jordbruksprodukter m. m. upptagits ett reservationsanslag av 25 000 000 kronor.

För gäldande av de lagrings- och andra kostnader, vilka kunna uppstå

för den vid sidan av spannmålsaktiebolaget bedrivna verksamheten på jordbruksområdet, har beräknats att ett belopp om i runt tal 2 000 000 kronor skulle erfordras. Detta belopp, som ansetts böra anvisas å driftbudgeten, ingår i det likaledes å tilläggsstat I till riksstaten under nionde huvudtiteln upptagna reservationsanslaget av 30 000 000 kronor till Prisreglerande åtgärder.

Önskemål om utvidgad statlig lagringsverksamhet.

I skrivelse den 27 september 1939 har *statens reservförrådsnämnd* hemställt, att Kungl. Maj:t ville inhämta riksdagens medgivande till fortsatta uppköp för statens räkning för lagring av varor intill ett belopp av 20 000 000 kronor ävensom föreslå riksdagen att till bestridande av de med reservförrådsnämndens verksamhet förenade kostnaderna för budgetåret 1940/41 anvisa dels å driftbudgeten ett förslagsanslag å 2 125 000 kronor till statlig lagerhållning m. m., dels ock å kapitalbudgeten under fonden för förslag till statsverket två reservationsanslag, det ena å 1 200 000 kronor till vissa omkostnader för statlig lagerhållning samt det andra å 2 000 000 kronor till beredning av vissa råvaror till färdigprodukter för upplagring. Sedermera har nämnden i en den 28 december 1939 dagtecknad, den 4 januari 1940 till folkhushållningsdepartementet inkommen skrivelse med ändring av sin i skrivelsen den 27 september 1939 gjorda framställning hemställt, att Kungl. Maj:t ville inhämta riksdagens medgivande till fortsatta uppköp för statens räkning för lagring av varor intill ett belopp av 60 000 000 kronor.

I sin skrivelse den 28 december 1939 har reservförrådsnämnden beträffande den fortsatta uppköpsverksamheten till en början framhållit:

Till grund för den upphandling, vilken statsmakterna beslutat skola ske för att i händelse av avspärrning trygga näringslivets och folkförsörjningens behov, låge i allt väsentligt vissa planer, som efter samråd med olika myndigheter utarbetats inom rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap. Dessa planer hade inom statens reservförrådsnämnd granskats ur inköps- och lagringssynpunkter samt av nämnden, allteftersom verksamheten fortskridit, underställts Kungl. Maj:ts prövning.

De nu gällande planerna förutsatte inköp av varor till ett värde av omkring 280 miljoner kronor. I och med fullföljandet av de föreliggande planerna torde det närmaste syftet med uppläggandet av statliga reservförråd hava blivit tillgodosett. Reservförrådsnämnden hade även utgått från att ytterligare uppköp utöver berörda summa sålunda icke borde ske, i vidare mån än som påkallades för tillgodoseendet av behovet av vissa speciella varuslag.

Nämnden har därefter erinrat om att nämnden i sin förut berörda skrivelse av den 27 september 1939 framhållit, att det måhända med hänsyn till inträffade prisstegringar skulle bliva nödvändigt att till nämndens förfogande ställa visst fyllnadsbelopp för att i möjligaste mån medgiva återköp av från reservlagren försålda varor. I fortsättningen har nämnden anfört:

Då enligt numera gällande principer för prissättningen av varor, som försåldes från statens reservförråd, priserna alltid — med visst undantag i prisutjämnings syfte — skulle täcka kostnaderna för varans återköp, torde av förut angiven anledning något fyllnadsbelopp icke bliva erforderligt. Däremot syntes de förhållanden, som följt med det inträdda krigsläget, nödvändigföra, att vissa behov av speciell art borde tillgodoses.

Då nämnden emellertid icke själv ägde kännedom om de särskilda önskemål, som ur folkförsörjningssynpunkt kunde göras gällande utöver den hittills av nämnden verkställda reservlagringen, hade nämnden hos statens industrikommission och statens livsmedelskommission begärt uttalande rörande de synpunkter, som av kommissionerna kunde anläggas på nämndens fortsatta inköpsverksamhet. Livsmedelskommissionen hade till svar härå principiellt framhållit, att under nu rådande förhållanden den av nämnden bedrivna lagringsverksamheten borde — till och med i viss utvidgad omfattning — upprätthållas, varjämte kommissionen ansett övervägande skäl tala för att verksamheten fortfarande handhades av reservförrådsnämnden. Industrikommissionen hade däremot icke uttalat sig i princip rörande nämndens fortsatta verksamhet. Kommissionernas uttalanden innebure i övrigt förslag om ökade inköp av vissa varor, vilka nämnden tidigare inköpt i överensstämmelse med fastställda planer. Därjämte tillkommo även vissa nya varor, varav nämnden tidigare ej verkställt några inköp.

Såsom livsmedelskommissionen framhållit syntes det med hänsyn till det nuvarande läget otvivelaktigt vara en angelägenhet av vikt, att inom landet befintliga tillgångar av olika förnödenheter såvitt möjligt hölles uppe i betryggande omfattning. Med hänsyn härtill vore nämnden för sin del också beredd att, i den mån sig så göra låte, fullfölja de föreliggande inköpsplanerna samt därjämte efter erforderliga utredningar påbörja inköp av de nya kvantiteter av respektive varuslag, som av kommissionerna föreslagits. Nämnden vore givetvis på det klara med att härvidlag jämkningar bleve ofrånkomliga med hänsyn till svårigheterna att hålla importen igång. Därest importhinder uppstode för vissa varor torde emellertid de medel, som därigenom komme att frigöras, få användas för inköp av andra varuslag, vilka vore möjliga att importera.

Med ledning av de av kommissionerna framlagda förslagen rörande varor och myckenheter, vilka ansetts önskvärda att inköpa för lagring, hade nämnden överslagsvis försökt göra en kalkyl om det medelsbehov, som skulle bliva erforderligt för tillgodoseende av de framställda önskemålen. Nämnden hade därvid räknat med en icke oväsentlig fördyring av inköpspriserna i förhållande till tidigare gällande värden och kommit till att — under förutsättning att även tidigare fastställda inköp kunde i allt väsentligt verkställas — ett belopp av i runt tal 60 miljoner kronor utöver tidigare beviljade 280 miljoner kronor erfordrades för ändamålet.

Beträffande de med nämndens verksamhet förenade kostnaderna har nämnden i skrivelsen den 27 september 1939 anfört bland annat:

Bedömandet av de medelsbehov, som kunde komma att uppstå för nämnden under budgetåret 1940/41 för täckandet av de med verksamheten förenade kostnaderna, måste med hänsyn till ovissheten om nämndens fortsatta verksamhet bliva i hög grad osäkert. Då man under alla förhållanden finge utgå från att en del varor ej komme att levereras förrän efter ingången av budgetåret 1940/41, borde man räkna med att visst belopp för bestridande

av kostnader för varors lossning, transporter inom landet, intagning i magasin samt skatter och tullar bleve erforderligt under berörda budgetår. Dessutom måste hänsyn tagas till att kostnader i nu nämnt hänseende, vilka utginge från anslag å kapitalbudgeten, komme att uppstå för varor, som inköptes under budgetåret. Ehuru väl sålunda svårigheter mötte att bedöma storleken av det belopp, som erfordrades för nu angivna kostnader, ville nämnden uppskattningsvis angiva det till 1,2 miljoner kronor.

Beträffande de kostnader, som vore avsedda att bestridas från anslag å driftbudgeten, syntes något mera hållbara kalkyler kunna uppställas. De årligen återkommande hyrorna för lagerlokaler, vilka av nämnden förhyrts mot viss hyra per år, uppginge i runt tal till 1,5 miljoner kronor. Detta belopp syntes, bland annat på grund av de ökade kostnader, som föranletts av en utvidgad kontroll över lagren, böra ökas i viss mån, förslagsvis med 300 000 kronor, till 1,8 miljoner kronor. Något belopp för bestridande av engångsersättningar eller förskottshyror torde icke bliva behöfligt, när nämnden med hänsyn till det inträdda läget numera avsåge att tills vidare endast i undantagsfall gå fram efter dessa linjer. För täckande av utgifter för försäkringar erfordrades däremot ett med ledning av vunnen erfarenhet beräknat belopp av 150 000 kronor.

Reservförrådsnämnden har därefter i sin senare skrivelse av den 28 december 1939 beträffande storleken av de anslag, som erfordras för bestridande av kostnaderna för nämndens verksamhet, framhållit bland annat:

Medelsbehovet komme givetvis att påverkas av en ökad inköpsverksamhet, varför man kunde förvänta, att de tidigare framlagda beräkningarna icke skulle visa sig hålla streck. Nämnden erinrade emellertid om att för innevarande budgetår det under kapitalbudgeten avsedda anslaget till täckande av utgifter för varors lossning m. m. upptagits med 9,5 miljoner kronor, vilket belopp endast till obetydlig del ännu tagits i anspråk; nämnden utginge därför från att en betydande del av detta anslag skulle stå till förfogande även för nästkommande budgetår såsom reservation. Nämnden funne sig av denna anledning ej böra ifrågasätta ändring i den tidigare gjorda beräkningen av anslagets storlek. Ej heller i vad anginge anslaget å driftbudgeten kunde förutses att kostnaderna för hyror och dylikt skulle bliva av den storleksordning, att anslagets summa behövde ökas i någon väsentlig mån.

I den förut berörda skrivelsen den 27 september 1939 har reservförrådsnämnden vidare framhållit huvudsakligen följande:

Å riksstaten för innevarande budgetår upptoges två särskilda kapitalinvesteringsanslag under fonden för förlag till statsverket, vilka båda anslag avsåge beredning av vissa råvaror till färdigprodukter för upplagring. Dessa anslag vore, då övriga till nämndens disposition stående inköpsmedel icke finge användas för kostnader inom landet, avsedda för bestridande av de kostnader, som uppstode för förädling inom landet av olika slags råvaror till halvfabrikat eller färdigprodukter. Anslagens storlek hade beräknats under hänsynstagande till vissa särskilt angivna varors beredning. Sedan det visat sig att framställning av viss vara icke längre vore aktuell, vore avsikten att använda medel av ifrågavarande anslag för viss annan tillverkning. Även med

ianspråktagande av medel för detta ändamål torde, såvitt kunde bedömas, en reservation på omkring 200 000 à 300 000 kronor vara att vänta å anslagen i fråga.

Nämnden hade sig bekant, att det inom flera branscher förelåge önskemål om att vissa av nämndens varor skulle beredas till en ur distributionssynpunkt mera lämplig varuform än råvarutillståndet. Dessa önskemål torde icke kunna fränkännas berättigande. Bland de fördelar, som vunnes genom ett tillgodoseende av desamma, förtjänade framhållas, att man, i händelse lagren behöfde tagas i anspråk, kunde snabbare än om varorna icke bearbetats tillfredsställa behoven inom landet. Måhända vunnes även genom en förberedande bearbetning under fredstid, att vederbörande industrier i händelse av krigsfall omedelbart kunde inställas för krigsproduktion. Med hänsyn till nu angivna omständigheter ville nämnden föreslå, att visst belopp upptoges å riksstaten för beredning av vissa råvaror till färdigprodukter att av nämnden användas efter av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall meddelad föreskrift. Då en beredning av här avsedd art torde kunna tänkas omfatta åtskilliga av de varuslag, som nämnden lagrat, syntes anslagsbeloppet icke böra tilltagas alltför knappt. Den förut nämnda reservationen å anslagen för innevarande budgetår torde ej vara tillräcklig. Förslagsvis förordade nämnden ett anslag av 2 miljoner kronor utöver eventuellt uppstående reservation å anslagen.

Det nya läge, vari frågan om lagringsverksamhetens omfattning och formerna för densamma kommit efter stormaktskrigets utbrott, har vidare föranlett vissa överväganden inom folkhushållningsdepartementet. I anslutning härtill har inom departementet i medio av februari 1940 utarbetats en promemoria, vari framföras vissa synpunkter på frågan om fortsatt lagring av importerade varor samt beträffande spörsmålet om behovet i nuvarande läge av en utvidgning av den statliga lagerhållningen. *Promemorian* har i huvudsak följande innehåll:

Genom statsmakternas åtgöranden under de år, som närmast föregingo den nuvarande krisen, ha reservlager av olika för landets försörjning erforderliga varor tillskapats. Till övervägande bör nu upptagas frågan om lämpligheten att ytterligare fortsätta denna lagringsverksamhet. Särskilt avseende bör därvid fästas vid sådana importvaror, för vilka ersättning ej finnes inom landet och beträffande vilka importmöjligheterna kunna bli försvårade. Reservlagren torde även i fortsättningen böra utgöras endast av varor av utländskt ursprung. Finansieringen av köp för reservlagring synes fortfarande böra ske på hittills tillämpat sätt genom tillhandahållande genom riksbankens försorg av erforderliga valutor. För detta ändamål lär tidigare av riksdagen åt riksgäldskontoret lämnat bemyndigande att utställa statsskuldförbindelser för förvärv i riksbanken av valutor böra utverkas för de nya inköp, som kunna bli nödvändiga.

Det torde kunna ifrågasättas, att staten vid sidan av nu angivna, i beredskapssyfte upplagda reservlager även medverkar till att i utjämningsyfte lagringsverksamhet bedrives. Detta synes särskilt bli nödvändigt beträffande varuslag, vilka äro underkastade reglering i ett eller annat hänseende, och där den enskilde med hänsyn till ovissheten om utvecklingen icke anser sig böra öka eller vidmakthålla sin lagerbehållning. Vid en lagerhållning av nu antydd art, vilken torde kunna benämnas regleringslager, synes be-

gränsning enbart till importvaror icke böra ifrågakomma. För erhållande av nödiga medel för statens medverkan för anskaffning av regleringslager synes ett särskilt anslag å kapitalbudgeten böra anvisas.

Handhavandet av den statliga uppköpsverksamheten i rent beredskaps-syfte lärer alltjämt böra ankomma på statens reservförrådsnämnd. Tillsyn över regleringslagren synes böra åvila den myndighet, som handhar regleringsverksamheten på ifrågavarande område, eller myndighetens verkställighetsorgan. Det kan ifrågasättas, att importör- eller liknande sammanslutningar få handhava inköp för regleringslager. Därest dylika organisationer icke finnas, lära statliga organ, exempelvis svenska spannmålsaktiebolaget och reservförrådsnämnden, få träda in. Erforderliga direktiv för handhavande och uttag från regleringslagren synas industri- respektive livsmedelskommissionerna böra meddela.

För bestridande av kostnaderna för lagringen torde särskilda medel böra stå till förfogande även å driftbudgeten. Av dessa medel lära böra utgå hyresersättningar, kostnader för anordnande av lagerutrymmen och därmed likartade utgifter.

I promemorian förutsattes slutligen, att bedömandet av de varubehov, som enligt angivna linjer böra tillgodoses, samt behovet av medel för inköp av varor och för dessas omhändertagande och lagring i första hand bör ankomma på statens industrikommission och statens livsmedelskommission, var inom sitt område.

Över berörda promemoria ha efter remiss yttranden avgivits av statens livsmedelskommission den 27 februari och av statens industrikommission den 8 mars 1940.

Livsmedelskommissionen har i sitt yttrande till en början berört frågan om en fortsatt reservlagring samt därvid — under erinran om att kommissionen i annat sammanhang behandlat spörsmålet om möjligheterna att ur valutasynpunkt nedbringa importen — framhållit, att, då nu en ökad reservlagerhållning föresloges, detta, oavsett kommissionens tidigare uttryckta uppfattning om en importbegränsning, berodde på att det för vissa för vår försörjning särskilt viktiga varor befunnits önskvärt med en förstärkt beredskap främst med hänsyn till att man inom en icke alltför avlägsen framtid kunde ha att räkna med betydande transportsvårigheter.

Kommissionen har vidare förordat vissa kvantiteter av olika varuslag inom gödningsämnes- och fodermedelsgrupperna till uppköp för uppläggning i reservförråd samt i samband därmed bland annat påpekat, att köpen borde ske successivt och blott i sådan omfattning, att icke den för det löpande konsumtionsbehovet erforderliga importen försvårades. Ytterligare har kommissionen föreslagit övervägande av frågan om lagring av kaffe samt av vissa för jordbruks- och fiskerinäringarna nödvändiga råvaror. Kostnaderna för de av kommissionen föreslagna inköpen av gödningsämnena och fodermedel torde belöpa sig till 9 å 10 000 000 kronor, cif svensk hamn.

Beträffande härefter frågan om önskvärdheten och behovet av regleringslager har kommissionen anfört:

Till denna verksamhet torde böra hänföras den lagring under kommissionens kontroll, som för närvarande ägde rum av smör, kött och fläsk samt konserver därav ävensom av ägg. Av samma art torde den lagring vara, som bedreves av svenska spannmålsaktiebolaget för tillgodoseende av behovet av havre, hö, ärter samt för säkerställande av vår fröreserv. Hit torde ock böra räknas den ökning av handelslagren inom landet av oljekaksfoder och majs, vilken kommissionen i samarbete med foderintressentföreningen u. p. a. sökte åvägabringa.

Enligt kommissionens mening torde regleringslagring, varom här vore fråga, komma att påkallas i ökad utsträckning. Vid sidan av den hittillsvarande lagringen strävade kommissionen sålunda att jämförelsevis tidigt få behovet för nästkommande konsumtionsår av oljekaksfoder och majs samt konstgödsel fyllt. Härför erfordrades emellertid, att kapital ställdes till foderintressentföreningens förfogande för inköpen av oljekaksfoder och majs. Särskilda anstalter torde ock bliva erforderliga för omhändertagandet av konstgödsel. De former, under vilka detta bör ske, kunde kommissionen dock icke för dagen överblicka. Det vore vidare tänkbart, att svenska spannmålsaktiebolaget i ökad omfattning kunde böra verkställa upplagring av fodermedel m. m. Huruvida finansieringen av dylika ökade uppköp kunde ske med hittills för bolagets verksamhet anvisade medel vore ovisst.

Kommissionen har vidare framhållit, att det i nuvarande läge givetvis vore förenat med mycket stora svårigheter att ens tillnärmelsevis bedöma, vilka myckenheter varor av olika slag som kunde och borde bliva föremål för regleringslagring. I anslutning härtill har kommissionen gjort vissa beräkningar rörande de myckenheter av skilda varuslag, vilka syntes böra komma i fråga för lagring av nu angiven art. I detta sammanhang har kommissionen påpekat önskvärdheten av att under formen av regleringslager upplägga vissa skyddsfödoämnen, såsom nyponextrakt och liknande preparat ävensom andra likartade varor, exempelvis torrmjök och kondenserad mjök. Det medelsbehov, varmed man här syntes böra räkna, torde icke kunna sättas lägre än till 50 000 000 kronor, inklusive tidigare för ändamålet anvisade 25 000 000 kronor.

Kommissionen har icke ansett sig kunna göra något uttalande rörande de lossnings-, lagrings- och transportkostnader m. m., som kunde bliva förenade med inköpen av fodermedel och gödningsämnen. Kostnaderna för den övriga lagringsverksamheten bleve i hög grad beroende av de transportförhållanden m. m., med vilka man kunde ha att räkna. Nu angivna kostnader torde i sin helhet böra beräknas till 5 à 6 000 000 kronor.

I sitt yttrande den 27 februari 1940 har livsmedelskommissionen icke närmare berört frågan om *svenska spannmålsaktiebolagets* lagringsverksamhet. I skrivelse den 20 mars 1940 har kommissionen emellertid anmält, att bolaget avsåge att till kommissionen inkomma med framställning om ytterligare rörelsemedel för bolagets verksamhet under innevarande konsumtionsår. Enligt vad kommissionen inhämtat vore anledningen härtill i första hand, att bolaget med hänsyn till de nu rådande förhållandena icke, såsom tidigare av-

setts, kunnat avsätta någon del av sitt brödsädsinnehav. Behovet av nämnda rörelsemedel uppskattades av bolaget till omkring 50 000 000 kronor. Bolaget beräknade vidare sina direkta omkostnader för nu löpande räkenskapsår, vilket utgår den 31 augusti 1940, till cirka 12 000 000 kronor. Tidigare hade dessa kostnader bestritts genom veteavgiftsmedel. Med hänsyn till de anstalter, som nu träffats med avseende å veteavgiftsmedlen, innebärande att dessa skulle komma till användning för utbetalande av prisrestitution å förmald råg, försloge de under innevarande budgetår inflytande veteavgiftsmedlen icke till täckande av bolagets omkostnader. Medräknades tidigare influtna veteavgiftsmedel, funnes emellertid disponibelt ett belopp, som kunde uppskattas till cirka 9 000 000 kronor. Därest dessa medel toges i anspråk för täckande av spannmålsaktiebolagets kostnader, skulle alltså för ändamålet endast behöva anvisas ett belopp av cirka 3 000 000 kronor.

Livsmedelskommissionen har i nu ifrågavarande skrivelse den 20 mars 1940 vidare framhållit bland annat följande:

Med hänsyn till det nuvarande aktuella läget i fråga om möjligheten till export av smör och bacon med mera, syntes redan innevarande vår behöva företagas en upplagring av dessa varor i större omfattning än man tidigare beräknat. Härigenom bundes rörelsemedel i sådan utsträckning, att det icke torde bli möjligt, att redan i vår av det för lagring av jordbruksprodukter m. m. anvisade reservationsanslaget av 25 000 000 kronor tillskjuta rörelsemedel till foderintressentföreningen u. p. a. för dess inköp av fodermedel. Det kunde till och med befaras, att nämnda anslag ej ens komme att förslå till upplagringen av smör samt kött och fläsk m. m. Kommissionen funne det därför nödvändigt, att 20 000 000 kronor av det för nästa budgetår äskade beloppet ställdes till kommissionens förfogande som rörelsemedel redan under innevarande budgetår.

Industrikommissionen har i sitt yttrande den 8 mars 1940, till den del detta berör nu ifrågavarande spörsmål, i huvudsak anfört följande:

I departementspromemorian ifrågasattes, att för utjämningssyften en särskild lagringsverksamhet skulle igångsättas vid sidan av statens i beredskapsyfte upplagda reservlager. Närmast syntes denna särskilda lagringsverksamhet vara avsedd för varor, vilka vore underkastade reglering i ett eller annat hänseende och beträffande vilka den enskilde med hänsyn till ovissheten om utvecklingen icke ansåge sig kunna hålla en tillfredsställande lagring. Lagren benämndes i promemorian regleringslager, och tillsynen över dem skulle åvila den myndighet, som handhade regleringsverksamheten på ifrågavarande område. Vad som väsentligen skulle särskilja regleringslagren från reservförråden vore den friare dispositionen och den större rörligheten. De skulle omfatta icke blott importerade varor utan jämväl rent svenska produkter.

Industrikommissionen ställde sig synnerligen tveksam till förslaget att för de utjämningssyften, som här avsåges, inrätta lager av en annan karaktär än reservförråden. Kommissionen hade svårt att inse vad man därmed skulle vinna, som icke lika väl kunde uppnås med ett förfarande av ungefär det

slag, som hittills använts. Men därjämte kunde en statlig lagringsverksamhet av här ifrågavarande slag komma att draga med sig olägliga konsekvenser för den privata importverksamheten och verka störande på den anskaffningsapparat som redan funnes, samtidigt som den skulle skapa nya och svårösta problem för staten såsom importör och grosshandlare i olika varuslag.

När man i promemorian såsom föremål för regleringslagring särskilt angivit sådana varor, som i ett eller annat hänseende vore underkastade statlig reglering, syntes därvid närmast hava avsetts importbegränsade och förbrukningsransonerade varor. Ännu så länge hade dylika regleringar, så vitt anginge industrikommissionens verksamhetsområde, icke tagit någon omfattning av betydelse. I den mån de i samband med en mera allmän importreglering eller eljest komme att drabba flera betydande varugrupper, bleve det ett ingalunda lättlost problem att ordna regleringsapparaten någorlunda praktiskt. För ändamålet hade man i allmänhet tänkt sig, att importen skulle få fördelas på importörerna genom särskilda sammanslutningar dem emellan under ledning av vederbörande kommission. Sannolikt tvingades man i många fall att låta regleringen sträcka sig längre, nämligen till prisbildningen såväl på den importerade varan som på vissa därav eventuellt framställda produkter. I ett dylikt läge syntes det för marknadsutjämnningen vara likgiltigt, om tillgängliga varukvantiteter befunde sig i statliga eller i enskilda lager. Det avgörande vore, att viktigare varor verkligen kunde inkomma till landet eller eljest anskaffas i någorlunda tillfredsställande omfattning. Någon anledning antaga, att de privata importörerna icke skulle göra sitt bästa härvidlag, syntes näppeligen föreligga. Man finge jämväl ihågkomma, att dessa för sin verksamhet vore starkt beroende av de reglerande krisorganen. Möjligen kunde det ur landets försörjningssynpunkt visa sig angeläget att i mån av lägenhet importera en vara redan före den vanliga importsäsongen. Men då trädde beredskapssynpunkten i förgrunden och motiverade en varuuppläggning i reservförråd för det fall att de privata importörerna icke kunde förmås att verkställa importen på ett så tidigt stadium.

Ett uppläggande nu av regleringslager för sådana varor, beträffande vilka ett behov av utjämnning i ena eller andra hänseendet föreläge eller kunde förutses, skulle vidare sannolikt endast sent och i begränsad omfattning kunna ske. I varje fall torde man under en ganska lång övergångstid icke kunna undvara viss del av de statliga reservförråden för sådana utjämnningar. Uttag för sådant ändamål skedde nu ganska smidigt inom vissa av Kungl. Maj:t bestämda gränser. Under övergångsliden finge antingen dessa uttag fortsätta såsom hittills eller ock vissa varukvantiteter avskiljas från reservförråden och överföras till regleringslager. Anskaffningen av nya varor för dessa lager finge ske med försiktighet och torde i största utsträckning få inriktas på varor, som icke redan drabbats av någon påtaglig knapphet och prispfördring. Den komme med andra ord att närma sig den mera långsiktiga reservförrådslagrings och till sin natur sammanfalla med denna.

Mot den förda argumenteringen skulle kunna invändas, att den i departementets promemoria föreslagna uppdelningen på två slags lager huvudsakligen vore budgettekniskt motiverad. Detta hindrade emellertid ej, att nu framhållna konsekvenser av en uppdelning enligt kommissionens mening likafullt kunde komma att inträda. Budgettekniskt borde för övrigt skiljelinjen gå mellan importerade varor och andra varor.

I departementspromemorian hade beträffande regleringslagringen föreslagits, att denna skulle kunna omfatta även svenska varor. Denna utvidgning vore enligt kommissionens mening nödvändig och borde, därest en uppdelning av lagringsverksamheten i olika kategorier komme till stånd, gälla båda slags lager. Särskilt i samband med de nya krigshandelsavtalen men även eljest hade det nämligen visat sig, att möjlighet måste beredas till undanförande ur marknaden av vissa inhemska varor, varav behov för stunden icke föreläge men vilka kunde användas för tillgodoseende av ett framtida försörjningsbehov. Beträffande vissa sådana varor vore för närvarande ett omedelbart omhändertagande av nöden. Kommissionen ville därför hemställa, att möjlighet snarast måtte beredas reservförrådsnämnden att inköpa dylika varor.

Vad anginge frågan om lämpligheten att ytterligare fortsätta verksamheten med uppläggande av reservförråd framginge redan av det anförda, att industrikommissionen förutsatte, att så skulle ske. I huvudsak syntes verksamheten också böra bedrivas efter hittills följda linjer. Kommissionen ansåge sig dock böra framhålla, att sådana förändrade förhållanden kunde inträffa, att en ökning av reservförrådsnämndens lager av vissa varor framdeles kunde bli nödvändig. På sätt förut sagts syntes emellertid jämväl vissa svenska varor böra kunna ingå i reservförråden. Därjämte kunde förekomma fall, då lagrade importvaror av olika skäl behövde upparbetas för erhållande av halvfabrikat eller färdiga produkter utan att dessa omedelbart komme till användning. Reservförrådsnämnden borde erhålla befogenhet att på begäran av vederbörande kommission låta verkställa sådan bearbetning. Även anskaffningen av råvaruförråden borde såsom hittills ske i samråd med kommissionerna. Under den nuvarande avspärrningssituationen föreläge emellertid sådan knapphet på tonnage, att reservlagringen av olika varor måste omsorgsfullt anpassas härtill, varför det gällde att låta de varor stå tillbaka, varav lager redan funnes för en avsevärd tid framåt, till förmån för varor, där förråden täckte försörjningen endast för en kortare tid. Denna anpassning krävde ett intimt samarbete mellan kommissionerna och statens sjöfartsnämnd, vilket också torde kunna åvägbringas.

Beträffande finansieringen av den statliga varulagringen borde varuinköp från utlandet skiljas från uppköpen av svenska varor samt olika varors upparbetning till halvfabrikat eller färdiga produkter. För importerade varor borde hittillsvarande finansieringsmetod fortfarande tillämpas, medan det i övrigt vore lämpligt att låta finansieringen ske från anslag på kapitalbudgeten i riksstaten.

I en vid industrikommissionens yttrande fogad promemoria har kommissionens utredningsbyrå framlagt preciserade förslag å varor, vilka anses böra lagras i statliga reservförråd under nästkommande budgetår. Förslaget upptager dels de varuslag, vilka enligt tidigare av Kungl. Maj:t meddelade beslut bestämts skola inköpas men vilka inköp av skilda anledningar icke kommit till stånd, dels ock vissa nya varuslag ävensom ytterligare ökade kvantiteter av förut lagrade varor. Bland nu angivna varuslag märkas betydande myckenheter bränslen av olika slag, textilråvaror och kemiska produkter. Inköpskostnaden för de till lagring föreslagna varorna har kommissionen uppskattat till omkring 110 800 000 kronor, därav 107 400 000 kronor för im-

portvaror och 3 400 000 kronor för inköp av svenska varor eller förädling inom landet av råvaror. Därutöver tillkomma omkring 10 000 000 kronor för inköp av utländska råvaror, avsedda för vissa specialbehov. För oförutsedda lagringsbehov inom det industriella varuområdet har kommissionen ytterligare räknat med att till reservförrådsnämndens förfogande bör ställas 20 000 000 kronor för köp av utländska varor och 5 000 000 kronor för inköp av inhemska varor och förädling av råvaror inom landet. Medelsbehovet för industrivaror har alltså sammanlagt uppskattats till 137 400 000 kronor för köp av importvaror och till 8 400 000 kronor för inköp av inhemska varor och förädling av råvaror inom landet.

Förutsättningarna för den lagringsverksamhet som under de senare åren *Departement- chefen.* i beredskapssyfte bedrivits i vårt land blevo i och med utbrottet av stormaktskriget i väsentliga avseenden ändrade. Svårigheterna för import hava sålunda föranlett, att icke obetydliga myckenheter av de tidigare upplagrade varukvantiteterna utlämnats för uppehållande av landets folkförsörjning. På grund av importsvårigheter ha ej heller de tidigare av statsmakterna godkända planerna på inköp av varor i utlandet för sammanlagt 280 000 000 kronor kunnat helt fullföljas. Å andra sidan ha, såsom av livsmedelskommissionens och industrikommissionens yttranden framgår, på grund av de ändrade förhållandena behov av utökad statlig lagringsverksamhet i Sverige framträtt. Därvid rör det sig ej endast om uppläggande av lager för utdrygande av eljest inom landet befintliga varuförråd, utan beaktande har i viss utsträckning ansetts böra skänkas även åt den omständigheten att till följd av de osäkra handelsförbindelserna med utlandet ökade lager kunna visa sig behövlige för att användas i marknadsutjämnande syfte. I och med att den svenska marknaden mer eller mindre starkt avspärras från utlandet är det givetvis önskvärt att lager finnas inom landet, genom vilka verkningarna av tillfälliga rubbningar i tillförseln kunna dämpas. Behovet av lager i utjämningsyfte framträder ej endast i fråga om importvaror utan gör sig gällande även beträffande vissa inhemska varor, som för sin avsättning äro beroende av export eller varav produktionen är säsongbetonad. Självfallet bör man för tillgodoseende av de syften, varom sist varit fråga, i första hand lita till enskild verksamhet. Något behov av statlig upplagring för det fall att tillfredsställande lagerhållning kommer till stånd genom det enskilda näringslivets försorg föreligger givetvis icke. I åtskilliga fall torde det emellertid icke vara möjligt för de enskilda företagen inom viss bransch att taga på sig en sådan ökad lagring. Särskilt gäller detta i fråga om åtskilliga för vår livsmedelsförsörjning betydelsefulla varor. Men även beträffande andra områden torde behov förefinnas av statlig medverkan för åstadkommande av en som behövlige ansedd lagringsverksamhet.

Möjligheterna att tillgodose de olika inköps- och lagringsbehov, som föreliggande beträffande importvaror, äro i nuvarande läge ytterligt begränsade

redan på grund av knappheten på utländska valutor, brist på tonnage m. fl. omständigheter. Nu inträffade krigshändelser hava emellertid ytterligare försvårat handelsförbindelserna mellan Sverige och utlandet. Betydelsen av statlig upplagring av inhemska varor i beredskaps- eller marknadsutjämnande syfte ökas självfallet i en dylik situation, men samtidigt blir det vid bedömande av omfattningen av den statliga lagerhållningen nödvändigt, att en omsorgsfull avvägning sker mellan de aktuella och de framtida behoven i fråga om vår folkförsörjning. I den mån möjligheter till import uppkomma, böra de kunna omedelbart effektivt tillvaratagas. Kungl. Maj:t bör äga att efter prövning av de vid varje tillfälle föreliggande omständigheterna bedöma, huruvida statliga inköp för upplagring kunna och böra ske, och medel härför böra finnas tillgängliga i den utsträckning, som må erfordras för tillgodoseende av de olika inköps- och lagringsbehoven. Från denna utgångspunkt har jag funnit motiverat att anmäla frågan om ytterligare anslag till lagringsverksamheten, trots ovissheten om den utsträckning, i vilken denna kan och lämpligen bör fullföljas.

Vid bedömande av det sätt, varpå den under statlig medverkan bedrivna lagringsverksamheten skall i fortsättningen handhavas, har man att taga i betraktande att på olika områden av näringslivet särskilda centrala kristidsmyndigheter finnas tillsatta, vilka ha att envar inom sitt område under Kungl. Maj:t handhava ledningen av erforderliga regleringar beträffande landets varuförsörjning. Med hänsyn till det intima samband, som föreligger mellan ifrågavarande lagringsverksamhet och arbetet på tryggande av folkförsörjningen i övrigt, har i instruktionerna för dessa myndigheter föreskrivits att de skola verka för och enligt Kungl. Maj:ts bestämmande själva föranstalta om behövliga inköp. Inköp och lagring torde dock ej böra verkställas av dessa myndigheter. Sådan verksamhet torde, i den mån den anses böra omhänderhavas av statliga organ, lämpligen bedrivas på samma sätt som tidigare. I fråga om industrivaror bör sålunda statens reservförrådsnämnd omhänderhava de statliga lagren samt i fråga om spannmål och vissa därmed likartade varor svenska spannmålsaktiebolaget. Vid sidan av dessa statliga organ bör även ifrågakomma, att enskilda företag eller organisationer under statlig myndighets överinseende svara för befintliga lagers vård. Detta har tidigare tillämpats i fråga om åtskilliga animaliska jordbruksprodukter såsom smör samt kött och fläsk. Någon anledning att härutinnan vidtaga ändring synes ej föreligga. Beträffande andra varor lärer det även kunna övervägas, om icke eventuella lager böra stå under omedelbar tillsyn av de särskilda importörs- och producentsammanslutningar, som numera bildats för att handhava vissa med krisen sammanhängande uppgifter. På detta område synes Kungl. Maj:t böra äga frihet att träffa avgörande med hänsyn till förhållandena i det särskilda fallet.

Inköps- och lagringsverksamheten bör som antytts kunna avse såväl im-

porterade som inhemska varor. Särskilt på livsmedelsområdet kan lagring av de senare hava stor betydelse. Lager, som uppläggas i beredskapssyfte, böra givetvis få användas även i marknadsutjämnande syfte, varför i dylika fall något behov av särskilda regleringslager ej föreligger. Vid lagringsverksamhetens bedrivande i övrigt synes i fråga om vissa för den allmänna folkförsörjningen betydelsefulla varor böra beaktas angelägenheten av att lagren i viss utsträckning äro utspridda på ett större antal platser i olika delar av landet. Härigenom stärkes otvivelaktigt beredskapen för den händelse att skärpt krisläge skulle inträffa. Erfarenheterna från det senaste året ha givit vid handen, att det ej är tillräckligt att lagren finnas inom landet utan att det därjämte är angeläget att de äro placerade på sådant sätt, att de kunna utnyttjas, därest på grund av stockningar i kommunikationsväsendet den normala distributionsapparaten sättes ur funktion.

Vad härefter angår sättet för finansieringen av här omhandlade statliga uppköpsverksamhet, erinrar jag om att den verksamhet, som handhaves av svenska spannmålsaktiebolaget, finansierats genom att bolaget upptagit lån i riksbanken. Som säkerhet härför har riksgäldskontoret överlämnat statsobligationer intill ett belopp av 90 000 000 kronor; obligationerna ha av bolaget belånats till en kurs av 85 %, varför till bolagets förfogande i krediter står ett belopp av 76 500 000 kronor. Medelsanvisningen till reservförrådsnämndens verksamhet har, såsom tidigare påpekats, hittills finansierats genom att riksgäldskontoret för nämndens räkning till riksbanken överlämnat statskuldförbindelser eller där öppnat krediter, vilka av nämnden använts för förvärv av valutor, erforderliga för betalningen i utlandet av de inköpta varorna. Jag anser icke skäl föreligga att nu vidtaga någon ändring i dessa finansieringsformer.

Den lagring som äger rum under livsmedelskommissionens omedelbara överinseende har innevarande budgetår finansierats i huvudsak genom ett å kapitalbudgeten anvisat reservationsanslag till viss lagring av jordbruksprodukter m. m. Såsom jag förut framhållit bliva medel erforderliga för denna lagringsverksamhet även för nästkommande budgetår. Det anslag, som för detta ändamål anvisas, bör även kunna användas för mötande av eventuella behov av liknande art inom andra grenar av näringslivet. Jämväl det av industrikommissionen framställda önskemålet att särskilda medel böra stå till förfogande för inköp av svenska produkter synes bliva tillgodosett genom en sådan anordning. Hinder bör ej heller möta mot att anslaget, om så befinnes nödigt, användes för inköp av importvaror.

För fullgörande av de ökade uppgifter, som på grund av olika Kungl. Maj:ts beslut ankomma på *svenska spannmålsaktiebolaget*, har bolaget beräknat, att för år 1940 utöver nu tillgängliga medel ett belopp av 50 000 000 kronor kommer att bliva erforderligt. För detta ändamål böra ytterligare statsobligationer ställas till bolagets förfogande för belåning i riksbanken.

Det erforderliga beloppet i statsobligationer utgör enligt bolagets kalkyler omkring 60 000 000 kronor. Bemyndigande torde böra utverkas för riksgäldskontoret att för finansiering av bolagets inköpsverksamhet tillhandahålla bolaget statsobligationer till ett sammanlagt belopp av nominellt 60 000 000 kronor, att av bolaget användas för pantförskrivning såsom säkerhet för lån i riksbanken. Vid en belåning av dessa obligationer till 85 % skulle bolaget tillföras rörelsemedel av 51 000 000 kronor.

Enligt vad jag erfarit torde redan innevarande budgetår behov föreligga att få delvis disponera dessa medel. Med hänsyn härtill och då det givetvis är av vikt, att verksamheten kan bedrivas utan avbrott, förordar jag, att nämnda obligationer må i den utsträckning, som Kungl. Maj:t kan finna erforderligt, få ställas till bolagets förfogande redan under budgetåret 1939/40. Spannmålsbolagets inköps- och lagringsverksamhet bör kunna få avse såväl inhemska som importerade varor. Formerna för verksamheten torde såsom hittills närmare få regleras genom avtal mellan staten och bolaget. Denna fråga synes kunna upptagas till behandling, samtidigt som bolagets arbetsuppgifter i avseende å spannmålsregleringen fastställas.

Vad beträffar storleken av de belopp, som erfordras för lagring genom *reservförrådsnämndens* försorg av varor av utländskt ursprung, föreligga olika beräkningar från nämnden och kommissionerna. Nämndens beräkningar, vilka grunda sig på förhållandena i mitten av december 1939, torde i stort sett avse samma varukvantiteter som kommissionerna i sina senare avgivna yttranden föreslagit. Då kommissionernas kalkyler kunnat upprättas under hänsynstagande till ett senare prisläge och på grund därav tillförlitligare torde återspegla de verkliga kostnaderna, synas mig desamma böra läggas till grund för bedömande av medelsbehovet. Med ledning av nu nämnda kalkyler kan detta beräknas till 147 400 000 kronor, varav 10 000 000 enligt livsmedelskommissionens förslag och 137 400 000 kronor enligt industrikommissionens. Totalbeloppet avser till betydande del kostnader för inköp av åtskilliga varor, rörande vilka importsvårigheter redan äro för handen eller kunna befaras uppkomma. Man torde därför ha att räkna med att de avsedda myckenheterna endast i begränsad omfattning kunna importeras till landet under budgetåret 1940/41. Med hänsyn till de betydelsefulla behov, varom här är fråga, synes det emellertid angeläget, att, för den händelse möjligheter till import yppa sig, medel stå till förfogande för att i full utsträckning utnyttja dem. Det härför behövliga beloppet torde emellertid kunna avrundas nedåt till 140 000 000 kronor. Jag förordar således, att statliga uppköp av utländska varor må göras av reservförrådsnämnden för sistnämnda belopp. Vid bifall till detta förslag kommer summan av de för statliga inköp av utländska varor avsedda medlen att uppgå till sammanlagt 420 000 000 kronor. Av förut lämnade uppgifter framgår, att vid utgången av februari 1940 inköp verkstälts för i runt tal 275 300 000 kronor av tillgängliga

280 000 000 kronor. Det torde därför kunna förväntas, att de till nämndens förfogande återstående medlen inom relativt kort tid äro förbrukade. I syfte att förhindra att uppköpen av brist på medel skola för viss tid upphöra tillstyrker jag, att de medel, som nu föreslås använda för statliga inköp av här ifrågavarande slag, må, i den mån så visar sig erforderligt, tagas i anspråk redan innevarande budgetår. På Kungl. Maj:t torde få ankomma att härom efter omständigheterna meddela beslut.

I detta sammanhang må erinras om att det av 1939 års lagtima riksdag lämnade bemyndigandet för riksgäldskontoret att ställa medel till förfogande för förvärv från riksbanken av guld och valutor för finansiering av statliga uppköp begränsats till utgången av budgetåret 1939/40, varför bemyndigandet torde böra erhålla förlängd giltighet under budgetåret 1940/41.

Behovet av medel å det *anslag å kapitalbudgeten*, som enligt vad jag tidigare anfört synes böra upptagas för inköp och lagring av inhemska förnödenheter eller importvaror, har av livsmedelskommissionen beräknats till 25 000 000 kronor för de delar av näringslivet, som falla inom denna kommissions område. Av berörda belopp erfordras emellertid 20 000 000 kronor redan under innevarande budgetår. Chefen för jordbruksdepartementet har den 30 mars 1940 gjort framställning om äskande av detta belopp å tilläggsstat II å kapitalbudgeten för budgetåret 1939/40. Det belopp som för nästkommande budgetår behövs för här förevarande ändamål synes sålunda, med utgångspunkt från livsmedelskommissionens beräkningar, kunna uppskattas till 5 000 000 kronor. Därtill kommer emellertid även behovet av medel för eventuellt likartade ändamål inom andra områden, exempelvis inköp av inhemska industriprodukter. För detta syfte skulle man med ledning av industrikommissionens kalkyler böra räkna med ett belopp av 4 200 000 kronor. Försiktigheten synes emellertid bjuda att man räknar med ett större kapitalbehov för här ifrågavarande ändamål. Jag vill därför förorda att beloppet höjes till 8 000 000 kronor. Tillhoppa kommer man således till ett belopp av 13 000 000 kronor.

Den tidigare berörda speciella formen för finansieringen av de köp, som göras genom reservförrådsnämndens försorg, har nödvändiggjort särskilda kapitalinvesteringsanslag för bestridande av de kostnader, vilka antagas medföra en stegring av varornas värde å lagerplatsen. Då nu enligt vad jag tidigare föreslagit ett särskilt anslag för inköp av förnödenheter skall uppföras å kapitalbudgeten, synas även nu berörda kostnader böra utgå från detta anslag. Härigenom undvikas, att flera anslag av ungefär liknande karaktär upptagas å budgeten. Anslaget för inköp av förnödenheter synes på grund härav böra ökas med det belopp, som beräknas för nu angivna kostnader. Reservförrådsnämnden har för detta ändamål kalkylerat med endast 1 200 000 kronor, enär å det för innevarande budgetår under fonden för förslag till statsverket uppförda kapitalinvesteringsanslaget till Vissa om-

kostnader för statlig lagerhållning reservation av betydande storlek väntas uppstå. Med hänsyn till de ökade varukvantiteter, som av kommissionerna föreslagits till inköp, synes det beräknade beloppet emellertid vara alltför knappt tillmätt. Jag förordar, att för detta ändamål upptages 3 000 000 kronor. Dessutom torde, i den mån reservation uppstår å innevarande budgetårs omkostnadsanslag, denna reservation få överföras till här angivna anslag till inköp av förnödenheter. Motsvarande omkostnader för varor, vilka skola inköpas antingen av svenska spannmålsaktiebolaget eller av livsmedelskommissionen för omedelbar lagring, ha beräknats ingå i de för verksamheten angivna beloppen.

Från reservförrådsnämndens och industrikommissionens sida har framhållits vikten av att medel även för nästkommande budgetår finnas tillgängliga för att möjliggöra bearbetning av lagrade importvaror till halvfabrikat eller färdiga produkter. Jag är ense med nämnden och kommissionen härom. Det belopp som erfordras för detta syfte synes med ledning av industrikommissionens uppskattningar kunna beräknas till 4 000 000 kronor. Enahanda synpunkter, som anförts till stöd för inräknande av de värdestegrande kostnaderna i det för inköp av förnödenheter avsedda kapitalinvesteringsanslaget, göra sig gällande även i detta fall. Jag förordar därför, att vid beräkningen av förnödenhetsanslaget hänsyn tages även till det nu förevarande medelsbehovet.

Anslaget till inköp av förnödenheter kommer under förutsättning av bifall till nu angivna förslag att uppgå till $(13\ 000\ 000 + 3\ 000\ 000 + 4\ 000\ 000 =)$ 20 000 000 kronor. I stället för de av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen (kapitalbudgeten, bil. 10, punkterna 1—3) beräknade reservationsanslagen äskas sålunda ett reservationsanslag till Förlagskapital för inköp av förnödenheter m. m. av 20 000 000 kronor.

Till bestridande av de med reservförrådsnämndens verksamhet förenade omkostnaderna har anvisats ett särskilt *anslag å driftbudgeten* för hyresersättningar, kostnader för anordnande av lagerutrymmen, försäkringar m. m. Kostnaderna för den av svenska spannmålsaktiebolaget bedrivna uppköps- och lagringsverksamheten har betalats ur fonden för mötande av förluster å spannmålsregleringen av medel, som influtit genom upptagande av veteavgift m. fl. avgifter. Lagringsutgifterna för de lager, som stå under livsmedelskommissionens omedelbara överinseende, hava täckts från det å driftbudgeten under nionde huvudtiteln uppförda reservationsanslaget till prisreglerande åtgärder. Det synes nu lämpligt att, för möjliggörande av en samlad överblick av de statens kostnader för lagringsverksamhet, vilka äro av natur att skola omedelbart avskrivas, sammanföra samtliga dessa kostnader för den statliga lagerhållningen till ett anslag å driftbudgeten under elfte huvudtiteln. Detta anslag bör således beräknas för såväl de kostnader för reservförrådsnämnden, vilka hittills utgått från anslag å driftbudgeten, som mot-

svarande kostnader för den på jordbrukets område bedrivna lagringsverksamheten. Enligt de föreliggande kalkylerna räknar reservförrådsnämnden utgifterna av nu förevarande slag till 1 950 000 kronor. Livsmedelskommissionen beräknar, att kostnaderna för den under kommissionens överinseende bedrivna lagringen på jordbruksområdet komma att uppgå till 6 000 000 kronor. Härtill komma kostnaderna för den av spannmålsaktiebolaget bedrivna verksamheten. Dessa uppskattas av livsmedelskommissionen till 12 000 000 kronor. Mot de sålunda gjorda beräkningarna har jag ej något att erinra.

Enligt vad jag inhämtat ingår i den av spannmålsaktiebolaget beräknade summan ett belopp av 3 250 000 kronor, vilka beräknats täcka kostnader för sådan utspridning och bortförande av vissa av bolagets lager av brödsäd, som ur försvarsberedskapssynpunkt kan befinnas påkallad. Sådana kostnader kunna väntas uppstå även för de lager, som handhavas av reservförrådsnämnden eller stå under livsmedelskommissionens uppsikt. Medel böra därför finnas tillgängliga för bestridande av kostnaderna för utspridning eller bortförande av sist angivna lager av förnödenheter. Storleken av de utgifter, som må komma att uppstå för detta ändamål, synes icke för närvarande kunna angivas. Anslaget till omkostnader för statlig lagerhållning bör därför, utan att till beloppet ändras, få användas även för att täcka utgifter av nu berört slag.

Såsom tidigare nämnts ha kostnaderna för spannmålsaktiebolagets verksamhet, vilken i allt väsentligt sammanhänger med nu ifrågavarande lagringsuppgifter, bestritts från fonden för mötande av förluster å spannmålsregleringen. Då övriga löpande kostnader för statlig lagringsverksamhet nu föreslås att upptagas under anslag å driftbudgeten, böra även kostnader för nämnda bolag redovisas på enahanda sätt. En konsekvens av den ändrade finansieringen av regleringsutgifterna bör bli, att inflytande avgiftsmedel till täckande av förluster å spannmålsregleringen från och med den 1 juli 1940 ej längre såsom hittills överföras till fonden för mötande av förluster å spannmålsregleringen. I avgiftsmedel beräknas vid utgången av innevarande budgetår i fonden finnas tillgängliga omkring 10 000 000 kronor, vilket belopp synes kunna återföras till vederbörlig inkomstitel å riksstaten.

Om hänsyn tages till att för lagring av diverse inhemska varor genom reservförrådsnämndens försorg vissa medel torde bliva erforderliga, förslagsvis 550 000 kronor, synes anslaget till omkostnader för statlig lagerhållning kunna bestämmas till $(1\,950\,000 + 6\,000\,000 + 12\,000\,000 + 550\,000 =)$ 20 500 000 kronor. Med hänsyn till osäkerheten i beräkningarna bör anslaget erhålla förslagsanslags natur.

Såsom inledningsvis påpekats kunna kostnader uppstå för avskrivningar, då varor försäljas i prisutjämningssyfte till pris, som icke täcker återköpskostnaden. Dylika kostnader äro avsedda att bestridas från anslag å drift-

budgeten. Det medelsbehov, som må komma att uppstå för avskrivningar av angivet slag, bör tillgodoses, beträffande jordbruksprodukter från det anslag till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, som må komma att äskas, samt i fråga om andra varor från det anslag för allmänna utgifter för pris- och handelsreglerande åtgärder, vilket är avsett att äskas för nästkommande budgetår.

Däremot synes en annan fråga, vilken även berör användningen av anslaget till omkostnader för statlig lagerhållning för viss avskrivning, böra i nu förevarande sammanhang underställas riksdagens prövning. Jag syftar härvid på spörsmålet om ersättning för förluster, vilka åsamkas varulagren genom brand eller annan skada. Dylika förluster böra täckas genom att medel för avskrivning anvisas från ifrågavarande anslag till omkostnader för statlig lagerhållning. Några betänkligheter mot ett dyligt förfarande synes icke föreligga, så länge fråga endast är om en avskrivning av lagren efter inköpsvärdet. Det ersättningsbelopp, som vid sådant förhållande erhålles, medgiver emellertid icke lagrens vidmakthållande. För att möjliggöra detta blir det erforderligt, att avskrivning får ske efter dagsvärdet. De medel som erfordras härför böra få utgå från anslaget till omkostnader för statlig lagerhållning, främst med hänsyn till att de inträffade förlusterna närmast äro att hänföra till sådana kostnader, med vilka man har att räkna vid en lagringsverksamhet.

Under åberopande av vad sålunda anförts och under framhållande att proposition i ärendet torde jämlikt § 54 riksdagsordningen kunna avlätas utan hinder av att den för propositioners avlämnande till riksdagen stadgade tiden gått till ända hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att efter beslut av Kungl. Maj:t i mån av behov tillhandahålla svenska spannmålsaktiebolaget svenska statens fyra procent obligationer, ouppsägbara från innehavarens sida, till ett nominellt belopp av 60 000 000 kronor för att av bolaget pantförskrivas såsom säkerhet för lån i riksbanken;

dels bestämma, att riksgäldskontoret må intill utgången av budgetåret 1940/41 förskottsvis, genom överlämnande av statsskuldbevis med form och förfallotid bestämda i samråd med riksbanken, ställa medel till förfogande för statens reservförrådsnämnd, att användas för förvärv från riksbanken av för nämndens verksamhet erforderliga belopp i guld och valutor;

dels medgiva, att till upphandling och lagring av varor för statens räkning genom statens reservförrådsnämnds försorg må i huvudsaklig överensstämmelse med angivna rikt-

linjer, utöver tidigare för ändamålet avsedda medel, tagas i anspråk ett belopp av 140 000 000 kronor;

dels till Statlig lagerhållning: Omkostnader för statlig lagerhållning för budgetåret 1940/41 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 20 500 000 kronor;

dels till Förlagskapital för inköp av förnödenheter m. m. för budgetåret 1940/41 å kapitalbudgeten under fonden för förlag till statsverket anvisa ett reservationsanslag av 20 000 000 kronor;

dels ock medgiva, att förslagsanslaget till Statlig lagerhållning: Omkostnader för statlig lagerhållning må disponeras i enlighet med vad i det föregående anförts.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Curt Nordvall.
